

דפדושה החסידית

חומש

בראשית

בראשית נח לך-לך וירא
חיי-שרה תולדות ויצא
וישלח וישב מקץ ויגש ויחי

פרשת בראשית

פרק א, פסוק א

**בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם
וְאֶת הָאָרֶץ.**

רש"י

בראשית. אמר רבי יצחק: לא היה כריך להתחיל את התורה אלא מ"החודש הזה לכם", שהיא מלכה ראשונה שנכתבו בה ישראל. ומה טעם פתח ב"בראשית"? משום "כח מעשיו הגיד לעמו, לתת להם נחלת גוים"

"מה טעם פתח בבראשית?"

נשיאי החסידות חיבבו מאד סיפורי צדיקים ומעשיות על חסידים ואנשי מעשה. חיבה גדולה זו באה לידי ביטוי בסיפור הבא: פעם שלח הרבי ה"צמח צדק" את הרב הגאון, החסיד הנודע הרב יצחק אייזיק אפשטיין מהומיל"א אל רבי ישראל מרוז'ין, בקשר לעניין כללי כלשהו.

החסיד ר' אייזיק התעניין מאד באורחות ובהנהגות חסידי רוז'ין בכלל, ובהנהגותיו של רבי ישראל בפרט. בעת שהייתו בחצר הרבי מרוז'ין התבונן היטב בהנהגותיו של הרבי הקדוש מרוז'ין וניסה להבין את טעמיהן.

הסדר אצל רבי ישראל מרוז'ין היה, שכאשר באו יהודים לקבל ממנו ברכת "שלום", וכן בשעה שקיבל אנשים וקרא את פתקי הבקשות שהגישו, היה עומד לצידו אחד מזקני החסידים ומשמש כעין מתורגמן בינו ובין הקהל. מתורגמן זה היה מכונה בפי החסידים בשם "מקורב".

* חסיד מופלג, משכיל נודע ועובד ה', בעל דרגה גבוהה. מגדולי החסידים בתקופת אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי והרבי ה"צמח צדק". ידוע בכינוי "ר' אייזיק הומילער", על שם מקום שבתו.

עמד ר' אייזיק והתבונן בסדר קבלת הקהל, ושני אורחים משכו מיד את תשומת ליבו. שניהם הגיעו עם חיבוריהם וחפצו לקבל את הסכמת הצדיק. הראשון, רב מפורסם, הביא עימו גליונות של חידושי תורה, והשני, חסיד מובהק, הביא לקט של סיפורי צדיקים.

ה"מקורב" לקח את ספריהם של שני המחברים, ועל פי הוראת הרבי החל להקריא קטעים מתוכם. תחילה קרא כמה חידושי תורה מתוך חיבורו של הרב, ואחר כך קרא סיפורים מתוך ספרו של החסיד המלקט.

רבי ישראל ישב זמן מה בדביקות. אחר כך התחיל לדבר בהתלהבות על מעלתם של סיפורי הצדיקים ועל הרושם הגדול שהם פועלים בהיכלות הצדיקים בגן עדן. לאחר מכן דיבר הרבי על חידושי התורה שהובאו בספרו של הרב, והתפלפל בהם בעמקות מופלאה.

כשסיים, ציווה הרבי ל"מקורב" לכתוב את הסכמתו על שני הספרים – תחילה על ספר הסיפורים, ואחר כך על ספר חידושי התורה.

החסיד החב"די, ר' אייזיק, התבונן בתשומת לב בכל פרטי המאורע. הוא נדהם מחידושי התורה, מהיקף הפלפול ומעומק סגנונו התורני של רבי ישראל. ברם, במוחו ניקרה שאלה: מה ראה הצדיק מרוז'ין להקדים את ספר סיפורי המעשיות לספר חידושי התורה? ומדוע חזר הדבר על עצמו הן בהתייחסותו בדבריו, והן בכתיבת ההסכמות!?

ויהי הדבר לפלא בעיניו.

רבי ישראל הרגיש במחשבותיו של ר' אייזיק.

כעבור יומיים הוזמן הרב החב"די לסעודת ראש חודש על שולחנו של הרבי מרוז'ין. בתוך הסעודה אמר רבי ישראל דברי תורה וחסידות. לפני שפנו לברך ברכת המזון פתח ואמר: "הגאון הליטאי (כך כינה את ר' אייזיק) התפלא על כך שדיברנו תחילה אודות סיפורי הצדיקים ורק אחר כך על חידושי התורה, וכן על כך שבתחילה ניתנה הסכמה על לקט סיפורי הצדיקים ורק לאחר מכן על החיבור התורני.

"אכן, קושייתו היא קושיה חזקה! קושיה גדולה ועתיקה. רש"י הקדוש, שהיה גאון עולם בנגלה ובנסתר, מקשה אותה כבר בפסוק הראשון של חומש בראשית

- "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ"החודש הזה לכם", ומה טעם פתח ב"בראשית"?". ומשיב רש"י: "משום כח מעשיו הגיד". התורה פתחה בבראשית, בסיפורים, בגלל הנשמה שבמעשי הבריאה המתחדשת בכל עת ובכל רגע, כוח מעשיו של הקב"ה, בורא העולם ומנהיגו.

"הסבא, המגיד הגדול והקדוש ממזריטש, קיבל דרך מהבעל שם טוב הקדוש, כיצד לראות בכל דבר ודבר את הנשמה שבו".

"מבין אתה?", פנה הצדיק אל החסיד ר' אייזיק. "אנו נוהגים באותו סדר שבו נתן לנו ה' יתברך את התורה הקדושה. תחילה נתן לנו את ספר בראשית, סיפורי צדיקים, ורק לאחר מכן את ספר שמות, ספר הציוויים, "החודש הזה לכם".

"שני מחברי הספרים שבאו לכאן הם חסידים בעלי צורה, ושני החיבורים הם חידושים נפלאים. חידושי התורה מספרים על הלמדנות והסברות הגדולות שחידש המחבר בתורה הקדושה, וסיפורי הצדיקים מספרים על החידושים הגדולים שחידש הקדוש ברוך הוא, וממשיך לחדש בכל רגע בעולמו. לפיכך הקדמנו את ההסכמה על ספר סיפורי הצדיקים לפני ההסכמה על ספר חידושי התורה".

מעובד על פי אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ, חלק ו, עמ' עה.

אסתכל באורייתא וברא עלמא

כאשר היה אדמו"ר הזקן בבית הכלא בפטרבורג, בעקבות ההלשנה עליו לשלטונות, נודע לשרי הממשלה כי איש אלקים, מופלג בחכמה ובתבונה, נמצא בבית המעצר. כמה מהם החליטו לנצל את ההזדמנות ולהיכנס אליו, כדי לשוחח עימו ולבחון את חכמתו.

באותה תקופה הגיעה לרוסיה מפה חדשה של כדור הארץ, שכללה גם את ציור יבשת אמריקה - היבשת החדשה שהתגלתה זה לא מכבר.

"האם בקי אתה בחכמת ציור כדור הארץ?", שאלו השרים את הרבי.

כשהשיב להם הרבי בחיוב, פרשו בפניו את מפת כדור הארץ החדשה, וציפו לראות את תגובתו. עיין הרבי מעט במפה והעיר מיד כי נפלה טעות בשרטוט היבשת

החדשה. החלו השרים להתווכח עמו, והיו ביניהם אף כאלו שלגלגו על השגותיו, אך לבסוף התברר כי אכן הצדק עימו.

השרים נדהמו. "הרי זו המפה הראשונה שהגיעה לרוסיה! מנין לך ידיעה כה מפורטת בציריך יבשת אותה מעולם לא ראית?".

השיב אדמו"ר הזקן: "באות בי"ת של המילה "בראשית" הפותחת את ספר התורה, מצויר כל העולם כולו. משם יודע אני כיצד נראית היבשת החדשה – באופן מדויק!..."

מעובד על פי מגדל עז, עמ' רנו.

ראשית העבודה

שבת פרשת בראשית.

ספר התורה הוצא מארון הקודש, ואדמו"ר הזקן ניגש, כמנהגו, לקרוא את הפרשה. "בראשית ברא אלקים", קרא הרבי, ולפתע שקע בדבקות נפלאה.

החסידים ציפו בדממה להמשך הקריאה, אך הוא בושש לבוא. הרבי עמד ללא ניע, ולפתע נשמט ראשו הקדוש על ספר התורה הפתוח. דאגה לפתח את הלבבות, אך איש לא העז להתקרב.

אחרי דקות ארוכות התעורר הרבי, הזדקף, היטיב את טליתו על כתפיו, והמשיך בקריאה כאילו מאום לא אירע...

*

רבי פנחס רייזעס* היה עד למאורע המופלא, ולימים סיפר עליו לרבי ה"צמח צדק", נכדו של אדמו"ר הזקן.

כאשר שמע ה"צמח צדק" את הסיפור, אמר: "בוודאי חשב הסבא באותם רגעים על פירושו של הבעל שם טוב לפסוק זה".

* מגדולי החסידים בתקופת אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי, שחיבבו אותו מאוד. עשיר ובעל צדקה מופלג, משכיל נודע. שימש גם כ"חוזר" של אדמו"ר הזקן, האחראי על חזרת ושינון דברי התורה שאמר הרבי.

והמשיך לספר: "כשהייתי צעיר לימים, היה סבא נוהג ללמדני סודות תורה ששמע ממוריו ורבותיו - הבעל שם טוב והמגיד ממזריטש, עד שנהייתי ראוי לקבל את הדברים בעצמי.

"אחת מהתורות שזכיתי לשמוע מפי סבי הייתה פירוש הפסוק "בראשית", שאותו קיבל מאת הבעל שם טוב: "בראשית" - תחילת וראשית עבודת ה' היא, "ברא אלקים" - לברוא, לגלות את שם "אלקים" בעולם. והיכן יש לגלות אותו? "את השמים ואת הארץ" - הן בשמים והן בארץ, הן בעליונים והן בתחתונים...".

מעובד על פי ספר השיחות, תש"ה, עמ' 64.

שׁוֹתְפוֹת בְּבְרִיאָה

לאחר שהתמנה המגיד ממזריטש למנהיג עדת החסידים, הגיע אחד מחבריו לבקרו. אותו חבר הכיר במעלותיו של המגיד, ולכן, לאחר שהתבונן בנעשה בחצר הצדיק, התמלא פליאה. המונים מכל קצות הארץ נוהרים אל הצדיק כדי לבקש עצה וברכה. זה מבקש ברכה לרפואה, וחברו מבקש ברכה לפרנסה, נשים קשות יום נכנסות אל הרבי כדי לפרוק את אשר על ליבן, ועגונות בודדות באות להתחנן שיפציר ויבקש רחמים בעדן. קבלת הקהל גוזלת זמן יקר, ולא מאפשרת למגיד לעסוק בתורה באין מפריע.

'כיצד מרשה המגיד שיטרידוהו ללא הרף?', נדהם הרע, ואף תמה לפני חברו: "כלום זהו תפקידך, לעסוק בעניינים כה נחותים? הלא גאון עולם הינך, וראוי אתה לעסוק בתורת ה' ולהפיץ את אור החסידות!".

חיך הרב המגיד, והשיב: "הנהגה זו למדתי מבורא העולם בכבודו ובעצמו! בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את העולמות העליונים, מלאכים ושרפים, את היכל הנשמות ואת גן העדן, היו כל הברואים עסוקים בהתעלות רוחנית, יושבים ונהנים מזיו השכינה. לפתע, ראו הנשמות והמלאכים שהבורא משפיל את עצמו ומתעסק בבריאת עולם גשמי וחומרי, שפל וירוד. מיד קמו וטענו לפניו: מה לך מתעסק בעולם השפל והמגושם? וכי לא די לך בעולמות העליונים?!

"כך גם אני", סיים המגיד את דבריו. "אני מעודד ומקיים את הנשמות שירדו למטה ומצויות בצרה, ובכך נעשה אני שותף לקדוש ברוך הוא במעשה בראשית.

כך אמרו חכמים: "כל המקיים נפש אחת מישראל, מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא"...".

מעובד על פי רשימות דברים, חלק ד, עמ' קטז.

פרק א, פסוק ג

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי־אֹר וַיְהִי־אֹר.

נרות של קרח

לא פעם היה מדבר הרבי ה"צמח צדק" על תפקידם המיוחד של החסידים - להפיץ אור!

פעם, בעת התוועדות עם חסידיו, אמר הרבי לחסידים: "הבעל שם טוב אהב הרבה אור. אצל הבעל שם טוב דלקו והאירו אפילו נרות של קרח! ואילו אצל החסידים כיום - אפילו אלו הנחשבים לבעלי ידיעה והשכלה - חשון אצלם וקר".

באותה הזדמנות סיפר את הסיפור הבא, על הבעל שם טוב ונרות הקרח: פעם ישבו תלמידי הבעל שם טוב בבית המדרש והמתינו לבואו של רבם. ביודעם עד כמה מחבב הצדיק אור, הצטערו על כך שהצליחו להשיג נר אחד בלבד, נר קטן ועלוב, שאורו הדל רק מדגיש את האפלולית השוררת בבית המדרש.

כשנכנס הבעל שם טוב, הוכיח מיד את תלמידיו, ורמז שהחדר חשון מדי: "אצל יהודים צריך להיות אור! עבודתי היא להאיר לישראל!".

"הצלחנו להשיג רק נר אחד", התנצלו התלמידים בעצב.

שמע זאת הבעל שם טוב, וציווה על תלמידיו לגרד גלידי קרח מהגג. התלמידים התפלאו על ההוראה התמוהה, אך ביצעו אותה ללא שאלות. כשהביאו את גושי הקרח לרבם, ציווה להדליק בהם אש. עשו התלמידים כפי שנצטוו, ובאורח נס דלקו נרות הקרח והאירו את בית המדרש באור יקרות...

מעובד על פי ספר השיחות (המתורגם), ת"ש, עמ' קעו.

פרק א, פסוק ה
 וַיִּקְרָא אֱלֹהִים | לְאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא
 לַיּוֹם וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד.

שעון השמש

בשעות הצהריים יצא הנסיך שקסינסקי אל חצר ארמונו המפואר. לפתע הבחין בדבר מה מוזר. שעון השמש הנאה, הניצב במרכז החצר הגדולה, הפסיק לפעול. השמש מאירה במלוא עוזה, אך הצל אינו נופל כלל על הספרות, העשויות שיש. 'מה אירע לו, לשעון היפה?', תמה הנסיך. 'שנים רבות עבד ללא תקלות, ולפתע התקלקל?'. 'אולי מקרה הוא?', ניסה להתעודד.

לשמחתו, למחרת בבוקר פעל השעון ללא תקלות. ברם, בשעות הצהריים נעלם צילו ואיננו. מעקב אחר פעילותו של השעון העלה ממצא מוזר ביותר. השעון פועל בכל שעות היממה, חוץ משעות הצהריים. בין השעה שתיים לשעה חמש, השעון אינו מראה את השעה כלל.

תעלומה אמיתית.

באחוזתו של הנסיך שכנה אקדמיה גדולה, ובה אנשי מדע מפורסמים. הזמין הנסיך את הפרופסורים אל החצר המטופחת, הראה להם את השעון, וביקש שיפתרו את החידה. למרבה אכזבתו, איש לא הצליח להסביר את התופעה התמוהה.

*

חלפו שנתיים.

זמן לא רב לאחר שנשא אדמו"ר הזקן את בתו של ר' יהודה לייב סגל, התפרסם שמו ברבים, והכול דיברו על גאונותו בתורת הנגלה והנסתר, ועל בקיאותו במדעים שונים.

לר' יהודה לייב סגל, חותנו של אדמו"ר הזקן, היו קשרי מסחר עם הנסיך שקסינסקי, בעל האחזה הסמוכה לויטבסק. פעם, כאשר נפגשו לצורך עסקיהם,

אמר הנסיך: "שמעתי על גודל חכמתו של חתנך הדגול, ואודה לך מאד אם תואיל להביאו אל אחוזתי כדי לבדוק את השעון. אולי בידו יעלה לפתור את החידה המשונה".

תחילה סירב אדמו"ר הזקן לנסוע אל הנסיך. "היום יבקש הנסיך פתרון לשאלה זו, ומחר יבקש פתרון לשאלה אחרת, ואט אט יגרום הדבר לביטול תורה מתמשך", טען.

ברם, לאחר הפצרותיו של חותנו והבטחתו שלא יטריחו יותר מפעם אחת ולא יבטלו עוד מלימודו – ניאות להצטרף אליו לנסיעה.

בבואו עם חותנו לאחוזת הנסיך, לא רצה לדבר בשפה הפולנית, אף על פי ששלט בה היטב, ודיבר אך ורק בשפת האידיש. חותנו עמד בתווך ותירגם את הדברים.

צפה אדמו"ר הזקן בשעון בשעת פעולתו בבוקר, וצפה בו כמה פעמים באותן שעות שבהן הוא הפסיק מפעולתו.

לא חלף זמן רב, ולתדהמת הנסיך ובאי ביתו, טען העילוי הצעיר כי פתר את התעלומה. "חכמינו לימדונו, בתלמוד, שבאמצע היום השמש בראש כל אדם, ואז, מלבד עננים אין שום דבר חוצץ ומפסיק את אורה. משעות הצהריים ואילך, כשהשמש מתחילה לנטות מערבה, ייתכן שקרניה יוסתרו.

"ככל הנראה, במרחק שתיים עשרה או חמש עשרה פרסאות* דרומית לאחווה עומד הר גבוה ובראשו אילנות. בזמן האחרון גדלו האילנות וגבהו. כעת, עקב גובהם הרב, אין הם מאפשרים חדירת קרני שמש, מהשעה שתיים ועד השעה חמש. לאחר השעה חמש, בשעות אחר הצהריים, כאשר השמש נוטה מהמקום ההוא, מגיעות שוב קרני השמש ופוגעות בשעון".

רצה הנסיך לשלוח שליח מיוחד לבקר במקום שציין אדמו"ר הזקן, לראות אם אכן יש שם הר גבוה שבראשו עצים. אך הפרופסור מארסעי, מהנדס ומדען ששימש כמורה ראשי באקדמיה של הנסיך ובעל השפעה רבה, הניא את הנסיך מהבדיקה, כשהוא מבטל בזלזול את דברי אדמו"ר הזקן: "היהודים חושבים שהם יודעים הכול מתוך ספרי התלמוד... זעליג הרופא יודע לרפא על פי רפואות

* פרסא - מידת אורך ששימשה בימים עברו.

מהתלמוד, ברוך הגגן יודע כיצד להיטיב את האדמה על פי התלמוד, ואילו זנוויל הסרסור יודע לרמות את בעלי האחוזות על פי התלמוד... והנה, האברך הזה טוען כי מבין הוא כיצד קרני השמש מאירות על שעון השמש - וגם הוא שואב את ידיעותיו מהתלמוד...".

חותנו של אדמו"ר הזקן חש פגוע ונעלב מעקיצותיו של הפרופסור. אולם אדמו"ר הזקן עצמו השיב לפרופסור במתינות, כשהוא מדגיש כל מילה: "המופת הוא גרזן הגודע את המתיהרים במדע".

"גם פתגם זה הוא מהתלמוד שלכם?", שאל הפרופסור בלגלוג. "לא. זהו פתגמו של החכם גאלינוס היווני", השיב אדמו"ר הזקן בשלווה. "פתגם שאמר על אותם המתיהרים במדע, שלא הגיעו לגובה הראוי".

כאשר שב ר' יהודה לייב סגל לביתו, סיפר על המאורע לאחדים ממכריו, ואלו החליטו לנסוע בעצמם אל ההרים ולבדוק האם אכן גדלים אילנות בראשם. כשהגיעו למקום הנקוב, ראו שתיאורו של החתן הצעיר היה מדויק בתכלית. מיד שכרו פועלים לשם כריתת העצים הגבוהים שבראש ההר.

עברו מספר ימים, ומנהל האחוזת נכנס אל אדונו הנסיך ובפיו בשורה: "השעון שבחצר הארמון החל להראות את השעה גם בשעות הצהריים". התרגש האדון מאד, ועד מהרה נפוצה השמועה כי השעון שבחצר הארמון חזר לעבוד כתיקונו.

כאשר שמעו זאת מכריו של ר' יהודה לייב סגל, באו לפני הנסיך, והביאו עימם את אנשי הכפר הסמוך להר, ובנוסף, תעודה מבית הפקידות של הכפר, המעידה כי האיכרים כרתו סך מסוים של עצים מאותו הר שעליו הצביע אדמו"ר הזקן.

מיד התפרסמה גאונותו של אדמו"ר הזקן בין חכמי המדע הגדולים.

הפרסום על גדלותו וגאונותו של אדמו"ר הזקן היה לו לעזר בעסקנות הציבורית שבה עסק - סיוע לפרנסת היהודים. באותה תקופה הוא קנה שטחי אדמה, כלי עבודה ובעלי חיים, ותבע מיהודים לעזוב את פרנסתם התלויה בפריצים ובנסיכים, הידועים בשנאתם את היהודים, ושידל אותם למצוא את לחמם מעבודת האדמה.

מעובד על פי אוצר סיפורי חב"ד, חלק ב, עמ' 262.

פרק א, פסוק כו

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֵׂה אָדָם בְּצַלְמִנוּ
 כְּדְמוֹתֵנוּ וַיְרֵדוּ בְרִגְתַּת הַיָּם וּבְעֵוָף
 הַשָּׁמַיִם וּבְבְהֵמָה וּבְכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-
 הָרֶמֶשׂ הָרֶמֶשׂ עַל-הָאָרֶץ.

”בצלמנו כדמותנו”

כך סיפר הרבי: ה"מלמד" שלי בקטנותי היה יהודי מליטא. הוא לא התעניין כלל בחכמות חיצוניות, חכמות העולם. בתשעה באב, שהוא יום אסור בלימוד תורה, לא התקיימו לימודים סדירים בכיתת הלימוד שלנו. אז הייתה לנו הזדמנות לשוחח איתו בנושאים שונים ובחכמות כלליות.

למעשה, גם ביום זה, כשאיש לא נכח עימו בחדר היה המלמד יושב ולומד תורה. כשנכנס מישוהו מהתלמידים והמלמד "נתפס על חם", הוא היה מתבייש בכך...

פעם, בתשעה באב, סיפר אחד הילדים כי ישנם כאלו המכחישים את הכתוב בתורה על סדר ותהליך בריאת האדם. לפי המסופר בתורה, הקדוש ברוך הוא ברא את האדם בצורתו השלמה, "בצלמו כדמותו" שלו. הם טוענים שיצירת האדם נעשתה והושלמה עם השנים, בתהליך של אבולוציה. בתחילה, לטענתם, נוצר תא שהפך בהמשך לדג, בדרך זו נוצרו חיות ובהמות, מהם התגלגל והתפתח הקוף, שבסוף התהליך האיטי נעשה האדם.

שעה ארוכה הסביר הילד את השיטה הזו, ואף הוסיף כי ישנם אנשים העוסקים בלהט בתיאוריה זו, ואף מביאים ראיות והוכחות שונות לצדקתה.

אני התחלתי להתווכח עם הילד ולהוכיח לו כי מדובר בשטות מוחלטת. כשהיינו בעיצומו של ויכוח, פנה אלי המלמד ואמר: "מענדל! לשם מה אתה מתווכח ומתנצח? הנח להם! אמור להם שלך זה כלל לא מפריע! אם חסר להם ה"ייחוס" הזה – שיערב להם... שייחסו את עצמם לקוף... ואילו מי שאוחז בדעה שה' אמר "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" ומזה נוצר האדם - שילך ויתפאר ב"ייחוס" זה...".

מעובד על פי שיחות קודש, תשל"א, עמ' 267.

”וירדו בדגת הים”

יהודי אחד עסק לפרנסתו במסחר בדגים. באחד הימים ירד מנכסיו. בעירו התגוררו כמה מחסידי הרבי ה”צמח צדק”, והם יעצו לו לנסוע אל הרבי ולבקש את עצתו. הלה לא היה חסיד, ולא הלך שבי אחר הרעיון. ”אין באמתחתי כסף אפילו להוצאות הנסיעה אל הרבי”, התחמק.

החסידים היו בטוחים כי נסיעתו אל הרבי תביא לו את הישועה, ולכן החליטו להתגייס לטובתו ולאסוף עבורו סכום כסף שיספיק להוצאות הנסיעה. כל אחד תרם כפי יכולתו, והצרו נמסר לסוחר האומלל.

נסע האיש לחצר הרבי ה”צמח צדק”. כשנכנס אל הרבי וסיפר לו על היותו סוחר בדגים, ועל שבירת מטה לחמו בפתאומיות, והשפל הכלכלי שהוא מצוי בו, אמר לו הרבי: ”סע לברלין, וה’ יתברך יעזור לך”.

’וכי מה תועיל לי הנסיעה לברלין?’, הרהר האיש בליבו. ’הלא אפילו כסף להוצאות הדרך אין לי!...’. חזר האיש לעירו, מאוכזב. הנסיעה לברלין נראתה לו בלתי אפשרית בעליל.

חסידי ה”צמח צדק” שמעו על הוראתו של הרבי, והחלו מפצירים בו שוב ושוב: ”אם הרבי אמר לך לקום ולנסוע לברלין, בוודאי משם תבוא לך הישועה”. כשראו שלמרות שכנועיהם הוא לא מתכוון לנסוע לברלין, החליטו שוב לאסוף עבורו סכום כסף נאה להוצאות הדרך ולהוצאות האכסניה, ושלחוהו לברלין.

החל מסתובב האיש בשווקים וברחובות ברלין. חלפו מספר ימים, והוא לא רואה שום פתח לישועה. יום אחד הסתובב העשיר לשעבר בשוק. הוא חלף על פני חנות גדולה למכירת דגים. הציץ לתוך החנות, ובטרם הספיק לפנות משם ולהמשיך הלאה בדרכו, פנה אליו המוכר, גוי מקומי, ושאל: ”מה תבקש?”. השיב הלה, ספק ברצינות ספק בהלצה: ”אני רוצה לקנות מאה חביות דגים מסוג מסוים!”.

החלו להתמקח על המחיר. הוא מציע לגוי סכום כסף קטן, והגוי חפץ בסכום גדול יותר. לבסוף התרצה המוכר, רשם בפנקסו את כתובתו של האיש ואת ההזמנה שעליה סיכמו, ואמר לסוחר שבעוד יומיים יחזור לחנותו, לשלם עבור הסחורה ולקחת את חביות הדגים.

חזר האיש לאכסניה, וצחק בליבו על המעשה ההיתולי שעשה... הלא אין לו אפילו פרוטה אחת כדי לשלם עבור הסחורה שהזמין...

למחרת שמע כי הדגים מהסוג שהזמין התייקרו מאוד. חלף יום נוסף, ושוב התייקרו הדגים. סוחר הדגים בברלין גילו שבחנותו של אותו מוכר גרמני עומדות מאה חביות! מלאות בדגים יקרים, ולחצו עליו בבקשה לקנות ממנו את הדגים. המוכר, שהיה אדם ישר, סיפר כי כל החביות נמכרו כבר למישהו, והוא אמור לבוא לקחתם.

הסוחרים היו מאוד מעוניינים בסחורה, וביקשו לדעת את כתובתו של הקונה. נתן להם הגרמני את כתובת אכסנייתו של היהודי. כשפגשוהו, ביקשו ממנו למכור את הדגים, והציעו תמורתם סכום כפול מזה שהוא שילם עבורם. הוא הסכים להצעתם, והרוויח בעסקה סכום עצום. לאחר שקיבל לידי את הכסף, הלך אל הגרמני ושילם לו את הכסף שהגיע לו.

חזר האיש לעירו, באמתחתו צרור הכסף שהרוויח. הוא שב לפתח ולבסס את עסקיו, והברכה הייתה מצויה במעשי ידיו עד שהתעשר בעשירות גדולה. מעובד על פי אוצר סיפורי חב"ד, חלק יז, עמ' 28.

פרק ב, פסוק ח

וַיִּטַע יְיָ אֱלֹהִים גֵּן־בְּעֵדֶן מִקְדָּם וַיִּשָּׂם
שָׁם אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר יָצַר.

הקושיה השתנתה

אדמו"ר הזקן היה מגייס כספים ברוסיה לקופת "כולל חב"ד", אותה הוא ייסד והיא נועדה להחזקת הישוב היהודי-חסידי בארץ הקודש. מפעם לפעם, כשהתאספו אצלו סכומים נכבדים לטובת יהודי ארץ ישראל, היה שולח שליח מיוחד כדי למסור את הכסף לידי הממונים על חלוקתו לנתמכי "כולל חב"ד" ביישובים בארץ.

בהגיעו לירושלים, נוהג היה השד"ר (=שלוחא דרבנן. כינוי לשליחו של הרבי) לשבות בעיר, בין החומות, והיה מתפלל בבית הכנסת של חסידי חב"ד. מובן מאלי

כי השבת שבה התארח השד"ר בירושלים הייתה שבת מרוממת במיוחד עבור תושבי העיר. לא בכל יום מזדמן אורח כה חשוב לעיר, שליח ממש ששלח אדמו"ר הזקן, "שלוחו של אדם כמותו"! היו אף שכינו את השבת המיוחדת - "שבת הגדול".

כדרכם של חסידים, היו מבקשים מהשד"ר לחזור על מאמרי החסידות שאמר הרבי לאחרונה. השד"ר היה נענה תמיד ברצון, וחוזר בפניהם על מאמרי חסידות מתורתו של הרבי. כך היה בליל שישי וכך גם ביום השבת. הכול היו ישובים סביב לשליח, מנגנים ניגוני השתפכות הנפש ומאזינים לדברי תורתו של הרבי שנאמרו במתיקות ובנעימות. מאמרי החסידות רוממו בבת אחת את כל הנוכחים לעולמות רוחניים טמירים, והמקום אפוף היה בקדושה ורוממות.

*

באותה שנה הזדמן לר' אלעזר, אחד מיקירי ירושלים, להתפלל את תפילת קבלת שבת בבית הכנסת החב"די. אף על פי שרק לעתים נדירות היה פוקד בית כנסת זה, השבת, כאשר יצא מביתו, חש כאילו ההשגחה העליונה מצוה עליו ללכת ולהתפלל במניין של חסידי חב"ד.

ר' אלעזר היה ידוע בירושלים כאיש ירא אלקים, השוקד יומם ולילה על התורה ועל העבודה. בבית המדרש היה ר' אלעזר ממשכימי קום, מעשרת הראשונים, ובמשך כל היום היה הוגה בתורה. בבוקר השכם היה מתפלל את תפילת השחר במתינות ובנעימות, ומיד לאחר התפילה היה לומד שיעור קבוע בהלכה. לאחר שטעם טעימה קלה בלבד, המשיך והתמיד בלימודו עד עת הצהריים. לאחר תפילת מנחה גדולה היה נוטל את ידיו לסעודת הצהריים, שכללה פת חרבה ומים רתוחים, ומיד שב ללימודיו עד צאת הכוכבים. עם סיום תפילת ערבית חזר לביתו, שם המתינה לו ארוחת ערב דלה. בלילה היה קורא קריאת שמע שעל המיטה בכוונה גדולה, ופעמים רבות אף היה נוהג לקום ממיטתו באמצע הלילה כדי לערוך "תיקון חצות". כך היה סדר יומו במשך שנים רבות.

לא פלא, אפוא, שכאשר ראו המתפללים את ר' אלעזר בפתח, כיבדוהו בכבוד גדול, ואף הושיבוהו בסמוך לאורח החשוב. ישב ר' אלעזר בין החסידים, וחש באווירה קדושה ומרוממת, כמותה לא חש מעולם. הניגונים שבו את ליבו, והתרגשותו ניכרה היטב על פניו.

לשיא התפעלותו הגיע עת שמע את מאמרי החסידות העמוקים, שנאמרו בבהירות מפי השליח. עולם חדש נגלה לפניו, עומק ומתיקות שלא מן העולם הזה. הוא שתה בצמא כל מילה, והיה רתוק למקומו ללא ניע. התפעלותו הייתה כה רבה, עד כי נדמה היה לו שהעולם כולו עצר מלכת.

הדברים הנפלאים ששמע היו שלובים בביאורי פסוקים ומדרשים ומתובלים במשלים ודוגמאות מנפש האדם, והוא נפעם מאד. הוא נחשף לדרך מיוחדת בעבודת ה', שכללה סודות כה עמוקים בעניינים שברומו של עולם. היא הייתה חדשה לגמרי עבורו.

אחרי התפילה התעניין ר' אלעזר אצל המתפללים ושאל: "האורח עומד לומר דברי תורה פעם נוספת במהלך השבת?". כשנודע לו כי למחרת, בעלות המנחה, עתיד האורח לחזור על מאמר חסידות נוסף, החליט ר' אלעזר להתפלל גם את תפילת מנחה בבית הכנסת החב"די.

הפעם היו דברי החסידות עמוקים וקשים יותר להבנה. כבר בראשית דבריו אמר החסיד כי הדברים שיאמר עתה הם המשך לדבריו מאמש, והתחיל במלים: "להבין כל זה בעומק יותר...", תוך שהוא מבאר ביאור עמוק ביותר על פי תורת הרמז והסוד. בדבריו היו שזורים מושגים שהיו זרים לר' אלעזר, והוא כלל לא הבין את משמעותם. הוא התבונן בכל תנועה של החסיד, כולו התפעלות. 'כיצד אפשרי הדבר? איך ניתן לעסוק בסודות כמוסים כל כך, עניינים נשגבים ביותר בתורת הסוד - ספירות עליונות, שרפי מעלה, היכלות עילאיים, בבחינת "סתימא דכל סתימין", ולתרגם אותם לשפת המעשה, ואף ללמוד מהם מהי הדרך שבה ראוי לו לאדם לעבוד את ה'?", הרהר ר' אלעזר בליבו.

במוצאי שבת, מיד לאחר תפילת ערבית, ניגש ר' אלעזר אל השד"ר ושאלה אחת בפיו: "יסלח לי כבודו. היכן שמע את ה"תורות" הללו?". "בליאזנא, אצל כבוד קדושת מורי ורבי, הידוע גם בשם "המגייד מליאזנא". ממנו שמעתי את המאמרים. שיננתי אותם פעמים רבות עד שידעתי אותם בעל פה, וחזרתי עליהם כאן".

"היכן היא עיר זו, ליאזנא?", המשיך ר' אלעזר להקשות. "ליאזנא היא עיירה ברוסיה הלבנה", השיב השד"ר.

ר' אלעזר היה אובד עצות. לאחר שהבדיל ואכל סעודת "מלוה מלכה" עם זוגתו, התיישב לו בפניתו ושקע בהרהורים. מחד גיסא, אם אכן נמצא מעיין כזה של מים זכים וחיים, המפכים בעוז ובעוצמה ומפיצים את אור שבעת הימים - כיצד יכול הוא להישאר כאן בפניתו, כחציר יבש?!

מאיך גיסא, כיצד יעזוב את ביתו? איך ילך וינדוד בארצות נכר? מי יודע אם יצליח בכלל להגיע אל היעד? במשך כל הנסיעה ייאלץ לבטל שעות וימים מלימוד התורה, ו"כל הדרכים בחזקת סכנה"! כלום רשאי הוא, על פי דין תורה, לערוך מסע שכזה?

התנודד ר' אלעזר כל אותו לילה בהגיגיו כמטוטלת. הלבטים היו קשים ומרובים. פעם נטה לחיוב ופעם לשלילה. לאחר ליבון ועיון מעמיק בא לכלל מסקנה: לעומת אותם דברי אלקים חיים ששמע, המחיים נפשות ממש, הרי הוא עד עתה חשוב כ"מת", שכן חסרה לו חיות אמיתית בקיום המצוות ובלימוד התורה. והלא הדברים קל וחומר: אם על ספק ספיקא של פיקוח נפש מחללים את השבת, הרי אין לך פיקוח נפש גדול מזה.

גמר בליבו לקום ולנסוע לליאזנא, לשמוע את דברי התורה מפי המעיין הנובע, אדמו"ר הזקן. הוא החליט להשתדל בכל עוז לשקוד על לימוד התורה גם בדרך, כך לא יבטל את זמנו.

לפנות בוקר קם, כהרגלו, לקח את הטלית והתפילין כדי ללכת לבית הכנסת. אלא שהפעם צרר לו גם כמה חפצים וספרים בתרמילו. מיד לאחר התפילה פנה אל סמטת העגלונים היוצאים ליפו. התמזל מזלו, ועשיר ששבת בירושלים שכר עגלה לרדת ליפו. הוא הצטרף אליו לנסיעה ללא כל תשלום. בערבו של יום הם הגיעו לעיר הנמל.

ר' אלעזר התעניין בלוחות הזמנים של האוניות המפליגות. לדאבון ליבו התברר לו כי אין באמתחתו די כסף עבור הנסיעה לטורקיה, שהיא מחצית הדרך. לא נותרה ברירה בידו, ובמשך יומיים תמימים השתדל לעבוד בכל עבודה מזדמנת. ביום הרביעי לעת ערב כבר היו בידו מעות בשווי כרטיס הנסיעה, והוא הפליג לעבר קונסטנטינופול, עיר הנמל של טורקיה.

מטורקיה היה בדעתו להמשיך את דרכו בעגלה עד הגיעו אל היעד. אלא שבועודו צועד ברחובות עיר הנמל הטורקית, החליק ברחוב, מעד ונפל. עוברי אורח העבירוהו

לבית החולים, שם קבעו כי שבר את רגלו ויהיה עליו לשכב במיטה, חבוש בגבס, במשך תקופה ארוכה...

'ניסיונות, מעשה שטן...' חשב לעצמו ר' אלעזר. הוא היה נחוש בדעתו להמשיך לליאזנא, ויהי מה. למרות אזהרותיהם החוזרות ונשנות של הרופאים שעליו לשכב ללא ניע, יצא לדרך בלהיטות בלי שהחלים לחלוטין, ומשום כך היה צולע על רגלו עד יומו האחרון... בעקבות הצליעה הניכרת הוצמד לו הכינוי "לאזע העקום"...

לאחר נסיעה קשה ומפרכת, רצופה תלאות אין ספור, הגיע ר' אלעזר אל משאת נפשו. אכן, כאן התגלה לפניו האור כי טוב, במלוא הדרו. צימאנונו לדברי אלקים חיים לא ידע מעצור וגבולות. הוא ישב והגה לילות כימים במאמרי הרבי, המרוויים נפש ומחיים נשמה.

אט אט טיפס ר' אלעזר בשליבות התורה והעבודה על פי דרך החסידות מעלה מעלה, עד שנהיה אחד מבחירי האברכים שבליאזנא.

*

בינתיים, בירושלים פשטה השמועה כי ר' אלעזר נעלם בפתאומיות מבלי להשאיר עקבות. באותו יום שנעלם באה זוגתו, כהרגלה, להביא לו את ארוחת הצהרים, אך לא מצאה אותו. היא השאירה את מנת האוכל על שולחנו, במחשבה שמא הלך לצורך דבר מצווה. בערב, משבושש בעלה לשוב הביתה, החלה לדאוג וסיפרה את הדבר לאביה. במשך ימים ארוכים חיפשוהו בשווקים וברחובות והעלו חרס בידם.

חלפה שנה, ושליחו של אדמו"ר הזקן הגיע שוב לירושלים. חותנו של ר' אלעזר פנה אליו בבקשה: "שמענו שכבודו פוקד את יישובי אחינו בני ישראל במקומות רבים. אולי יוכל להתעניין אודות גורלו של חתני, ואולי יעלה בידו אף להחזירו לביתו, או, למצער, להתיר את בתי מכבלי העיגון". הוא מסר לשד"ר את כל פרטי חזותו של ר' אלעזר - מבנה גופו, צבע שעריו ושאר הפרטים הרלבנטיים. השד"ר הבטיח כי אם יפגוש את האברך, יעשה כל מאמץ להחזירו לירושלים.

השד"ר שב לליאזנא, ובאחד הימים נתקל מבטו בר' אלעזר. כל הפרטים המזהים שמסר לו חותנו של ר' אלעזר התאימו להפליא לאדם הניצב מולו. רק צליעתו של לאזע הביכה מעט את השד"ר. מדוע לא ציינו בני המשפחה פרט בולט כל כך?

ניגש השד"ר אל לאזע והחל לחקור אותו על מוצאו. "היכן התגוררת קודם בואך לליאזנא?", שאל. "אני מירושלים עיר הקודש, ושם התגוררתי", נענה.
 "האין שמך אלעזר?", הוסיף השד"ר לשאול. "אכן, זהו שמי!", ענה ר' אלעזר.
 "תמיד היית צולע ברגלך?". "לא. בדרכי מירושלים לכאן מעדתי, שברתי את רגלי, ומאז הנני צולע".

כעת, כשידע השד"ר בוודאות שהוא הוא האיש שאותו מחפשים בירושלים, הטיח בו טענות קשות: "כיצד יכולת להשאיר את אשתך ולהיעלם ללא כל הודעה מעריךך? כלום מותר לעגן ולענות כך בת ישראל?!"

לאזע עמד בוש ונכלם. הוא התחמק מלענות תשובה לשאלתו הישירה של השד"ר, אך הבהיר לו שכיוון שמצא כאן מעיין נובע ושופע מים חיים, אין בדעתו לשוב עוד לירושלים, לעולם.

החליט השד"ר לספר את סיפור המעשה לאדמו"ר הזקן בכבודו ובעצמו.
 פיק ברכיים אחז בר' אלעזר כשנקרא להיכנס לחדרו של הרבי. כשנשאל האם נכונים הדברים שבפי השד"ר, התייפח בבכי. "אנא, רבי, רק לא זאת! אל נא יגרשוני מלהסתפח בנחלת ה'! רצוני להמשיך ולשתות בצמא את דברי רבינו. מוכן אני ומזומן לתת גט פיטורין לאשתי, ולהתירה מעיגונה. העיקר, להישאר כאן!..."
 קראו לדיינים, העמידו בית דין, הביאו עדים, כתבו גט כהלכתו ושלחוהו כדת וכדין לירושלים.

*

פעם הסבה חבורת חסידים להתוועדות חסידית בליאזנא. פנה אחד מהם אל ר' אלעזר החיגר*, ואמר לו: "אמור נא, ר' לאזע! מה מצאת בליאזנא שגרם לך לוותר על כל עברך ולהסתופף בצל קורת הרבי? הלא גם בהיותך בירושלים הגית בתורה יומם ולילה, התפללת באריכות, והיית ירא שמים גדול! כלום נוסף לך משהו בסדר יומך כאן לעומת עבודתך את ה' בירושלים עיר הקודש?!"

* דבק בכל לב ונפש באדמו"ר הזקן ותורתו ונשאר בחצרו כל ימיו. עובד ה', בעל מדרגה. הוא התפרסם בכינוי "לאזע דער קרומער (= לאזע החיגר)", על שום המעשה המדובר.

ענה ר' אלעזר בפיקחות: "אגידה לכם ולא אכחש - התירוץ נשאר אותו תירוץ. רק הקושיה השתנתה..."

תמהו היושבים על תשובתו של ר' אלעזר, והוא מיהר להסביר: "פעם, כשהייתי שוקד באוהלה של תורה, מתייגע בעמלה של תורה או מפליג בשבחו של מקום בתפילה באריכות, הייתי מהרהר מפעם לפעם, ביני לבין עצמי: 'איזה "גן עדן" יעניק לי הקדוש ברוך הוא על עבודתי הרוחנית? מי יכול להגיע למדרגה בה עומד אני? התנאים והאמוראים, צדיקי הדורות של פעם, אין פלא כי עלו הם במעלות הקדושה והטהרה, שכן דור דעה היו, אנשי מעלה וענקי מוחין. אבל בדור יתום שלנו, כאשר החושך יכסה ארץ ואנשי אמונה אבדו, ואף על פי כן יושב לו יהודי בכותל המערב, הוגה ושוקד בתורה ובתפילה מתוך עוני ודחק - כלום יהיה מסוגל הקדוש ברוך הוא להעניק לו "גן עדן" בהתאם? הרי אפילו ש"י עולמות לא יספיקו ליהודי כמותי..."

"כך הייתי מהרהר ביני לבין עצמי, אך מיד הייתי דוחה את המחשבה ומתרץ: 'הקדוש ברוך הוא הינו כל יכול. לבטח יצליח לברוא גן עדן אפילו עבורי, עבור אלעזר הצדיק, גן עדן שיספיק לי באמת'.

"כעת, לאחר שהפכתי לחסיד של הרבי, שאלה אחרת מציקה לי ומנקרת במוחי: 'כיצד סובל הקדוש ברוך הוא שפל אנשים שכמוני?! הלא יודע אני מאיזה חומר קרוץ אני, ומכיר במהות הפנימית שלי! איך זה שהבורא אינו מפיל אבן מתקרת הבית ומטיחה בראשו של אלעזר, המנסה עוד להתייחר שהוא יודע ללמוד, מבין חסידות ועוסק בעבודת התפילה?! משוקץ ומתועב הינך, אלעזר, ועוד תתרברב לדמות בנפשך כי קושר כתרים אתה לראשו של מלך מלכי המלכים הקב"ה?!..."

"אך מיד מתרץ אני לעצמי: 'הרי הקדוש ברוך הוא הינו כל יכול. מן הסתם הוא יכול לסבול אפילו שפל אנשים כמוני, כאלעזר החיגר!..."

סיים ר' אלעזר: "אכן, התשובה נותרה אותה תשובה, אך בעבור הקושיה החדשה שהתעוררה אצלי, עבור זאת בלבד, כדאי היה לבוא לליאזנא!..."

מעובד על פי אוצר סיפורי חב"ד, חלק טז, עמ' 10.

פרק ג, פסוק ט
**וַיִּקְרָא יְיָ אֱלֹהִים אֶל-הָאָדָם וַיֹּאמֶר
 לֹא אַיִכָּה.**

”אייכה?”

בתקופת מאסרו של אדמו"ר הזקן, לאחר ההלשנה הידועה, בהיותו חבוש בכלא בפטרבורג הבירה, בא אליו שר המשטרה לחקירה ודרישה. ראה השר את פניו של הרבי בהיותו שקוע בהרהוריו, ומיד נפלה עליו אימה גדולה. הוא הבין כי איש מורם מעם עומד לפניו, איש אלקים.

השר היה גדול בחכמה, ואף בקי בפסוקי תורה. זה זמן רב ניקרה בראשו שאלה על פסוק מן התורה, והוא חש כי לפניו הזדמנות נדירה לקבל מענה על קושייתו.

”האוכל לשאול שאלה על הכתוב בתורה?”, שאל את אדמו"ר הזקן.

כאשר הנהן הצדיק בראשו, היקשה השר: ”נאמר בספר בראשית ”ויקרא ה' אל האדם, ויאמר לו: איכה?”. וכי ייתכן לומר שהקדוש ברוך הוא, בורא העולם ומנהיגו, לא ידע איה הוא האדם?”.

”אמור נא לי”, השיב אדמו"ר הזקן בשאלה. ”האם מאמין אתה שהתורה היא נצחית, עומדת וקיימת בכל זמן ועת? האם מאמין אתה שהתורה מדברת לכל אדם ובכל דור?”.

השיב השר: ”כן, מאמין הנני”.

אמר לו אדמו"ר הזקן: ”פירוש הפסוק כך הוא: בכל עת ובכל זמן פונה הבורא לכל אדם באשר הוא, ופונה אליו בקריאה: ”אייכה?” היכן מצוי אתה בעולם?! ימי האדם הלא קצובים המה! תפקידך בכל יום ובכל שעה לעשות את הטוב בעיני ה' ולגמול טוב עם סביבתך. על האדם להתבונן – כמה שנים כבר חלפו עליו, ומה הספיק הוא לעשות באותן השנים”.

הרבי המשיך: ”הרי חייך, למשל, כך וכך שנים”, וכאן נקב את מספר שנותיו המדויק של אותו שר. ”מה עשית בימי שנותיך? האם היטבת למי שהוא?...”.

התפעל השר מאד מרוח קודשו וגודל חכמתו של הרבי, ומפיו בקעה קריאת התפעלות ספונטנית: "בראבו! הידד!..."

המשיך השר לשוחח עם הרבי, ושמע ממנו כמה וכמה דברי חכמה. כשיצא מבית המעצר, שם פעמיו אל הקיסר בכבודו ובעצמו כדי לספר לו כי איש קדוש הוא אדמו"ר הזקן, וכי ללא ספק עלילות שווא טפלו עליו.

מעובד על פי לקוטי שיחות, חלק א, עמ' 73. סיפורי חסידים, עמ' 12.

פרק ג, פסוק יב

וַיֹּאמֶר הָאֱדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה
עִמָּדִי תּוֹא נְתַנְהָ לִּי מִן־הָעֵץ וְאָכַל.

על מלאך ואשתו הרעה...

פעם ביקש הבעל שם טוב שיגלו לו מן השמים מי הוא התלמיד חכם הגדול ביותר בדורו, כדי שיוכל לשמשו ובכך לקיים מצות שימוש תלמידי חכמים.

מהשמים השיבו לו כי בדורו ישנם שני גאונים, תלמידי חכמים מופלגים - הגאון רבי אפרים אשכנזי מבראד, מחבר הספר "פני יהושע", והגאון רבי אלכסנדר שור, מחבר הספר "תבואות שור".

קם הבעל שם טוב ונסע לבראד, אל הגאון רבי אפרים אשכנזי.

רבי אפרים היה בטבעו מקורר ומצונן תמיד. כדי לחממו מעט היו נוהגים להוליך אותו לבית המרחץ, ושם היה שוהה בחדר הזיעה על המדרגה העליונה, שם מידת החום גבוהה ביותר.

כשהגיע הבעל שם טוב אל הגאון, ראה שקר לו והוא מכוסה בשמיכות רבות כדי להתחמם מעט. הבחין הגאון בבעל שם טוב ושאל אותו לרצונו.

"רצוני לעשות שימוש כלשהו לכבוד תורתו, כדי לקיים מצות שימוש תלמיד חכם", השיב הבעל שם טוב. ניאות רבי אפרים לבקשתו, והורה לו לקחת עצים כדי להסיק את התנור החורפי, כך ייחם הבית.

בשמחה ניגש הבעל שם טוב לקיים את בקשתו של רבי אפרים. הביא עצים

והסיק את התנור. מיד פשט בבית חום נעים ביותר, עד שהגאון הסיר מעליו את השמיכות ואף פשט את בגדו העליון שהיה לבוש בו תמיד.

לפתע נכנסה אשתו של הגאון אל החדר. כשהרגישה בחום הבלתי נסבל השורר בחדר, התחילה לצעוק ולצעור את בעלה הגאון. הבעל שם טוב ראה שהגאון מצטער מצעקותיה של האישה, והצטער בליבו על כך שבמקום להביא לגאון עונג ושמחה, גרם לו עגמת נפש מרובה.

הרגיש רבי אפרים במחשבותיו של הבעל שם טוב, ואמר לו: "אל תצטער. לפעמים יוצאת טובה גם מאישה רעה. הסכת ושמע למה שקרה לי פעם".

גולל הגאון באזני הבעל שם טוב את סיפורו המופלא: "פעם אחת עליתי לשמי רום, והנה אני רואה שהביאו איש אחד מהעולם הזה לפני בית דין של מעלה. החלו שואלים אותו על מעשיו הרעים ועל כל מה שהיה צריך לעשות ולא עשה. מצוה זו לא קיים בכלל, ובמצוה אחרת לא הידר וכך הלאה והלאה. האיש טען שוב ושוב לפני בית הדין: "אינני אשם! הייתה לי אישה רעה, והכול בגללה! היא לא נתנה לי לקיים את המצוות והכריחה אותי לעבור עבירות". כך, האשים את אשתו בכל מעשיו.

"עמד שם מלאך אחד והתחיל לצעוק: "וכי בגלל אישה לא מקיימים מצוות ועוברים עבירות?! אין זה תירוץ כלל! חייב אתה בדין!", ובאמירתו ביטל את כל תירוציו של האיש.

"כאשר שמעתי את דברי המלאך, חרה לי מאד. הוא הרי כלל לא יודע מה זו אישה, ובוודאי שאינו יודע מהי אישה רעה. הבעתי את דעתי לפני בית הדין כי אין להתחשב בדעתו של המלאך.

"בשמים הסכימו לדעתי, ואף הענישו את המלאך - גזרו עליו לרדת למטה, לעולם הזה. הושלך המלאך לגוף בשר ודם, וכשהגיע לשנתו השלוש עשרה השיאוהו לאישה רעה מאד שמיררה את חייו, עד שחלה. לבסוף, התייצבו בני הזוג לפני כדי להתגרש.

וכך סיים הגאון את סיפורו: "גערתי בחתן שהתייצב אצלי, הלא הוא המלאך, ואמרתי לו: "נו, מעתה כבר לא תקטרג על יהודים?...". כעבור שנתיים ימים הוא עזב את העולם...".

שמע הבעל שם טוב את סיפורו של הגאון, ונחה דעתו.

מעובד על פי שמועות וסיפורים, חלק ב, עמ' 81.

פרק ד, פסוק י
**וַיֹּאמֶר מָה עֲשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אַחִיךָ
 צְעָקִים אֵלַי מִן־הָאָדָמָה.**

”דמי אחיך החסיד”

העיר גלובאקע הייתה עיר של ”מתנגדים” לדרך החסידות. מנהיגי העיר חששו מהשפעתה של ה”כת”, כך כינו הם את החסידים בפחד ושנאה, ותיקנו תקנות שונות, שמטרתן לא לאפשר דריסת רגל של חסיד בעירם. פעם אף הכריזו חרם על כל מי שיעמוד בד’ אמותיו של אחד מהחסידים.

שני אחים התגוררו בגלובאקע. אחד מהם התגנב ונסע אל אדמו”ר הזקן, למד חסידות והפך לחסיד נלהב. כעבור כמה חודשים שב לביתו. כשראה אותו אחיו, הזעיק את רעיו ויחדיו כפתו את החסיד בעבותות, וממרחק ד’ אמות, כמובן, הצליפו בו בשוטים. לא יכול היה החסיד האומלל לעמוד בפני המלקות, ויצאה נשמתו.

לאח ה”מתנגד”, שהביא למותו של אחיו החסיד, היו שני בנים. לא עברו חודשים רבים וגם אחד מבניו נסע בחשאי אל אדמו”ר הזקן... לאחר שהתוודע לתורת החסידות והפך לחסיד פחד לשוב אל ביתו, פן יטפלו בו כשם שטיפלו בדודו, ויכוהו עד מוות. הוא החליט לספר על כך לאדמו”ר הזקן ולבקש את עצתו.

שמע הרבי את הדברים, וכתב על פתק: ”אם יבוא למחנכם אל תהרגוהו”. ”מסור פתק זה לאחר בואך אל העיר”, הורה הרבי.

שב החסיד לעירו, אך פחד להיכנס לבית אביו. לאחר התלבטות נכנס לבית האח. ”מדוע הלכת לליאזנא? הלא סכנת חיים מרחפת על ראשך!”, שאל האח ה”מתנגד” את אחיו החסיד.

”בליאזנא טוב מאד ברוחניות”, השיב החסיד, והראה את הפתק שמסר בידו אדמו”ר הזקן.

”הפתקה לא תועיל מאומה”, טען האח. ”הן ברגע שיבוא אבא, הוא יפליא בכך את מכותיו עד שתנפח את נשמתך, עוד בטרם תספיק להראות לו את הפתק. עצתו אליך: לך לבית המדרש, ואני אביא את הפתק לאבא בטרם ירגיש שחזרת”.

הלך האח לבית המדרש הסמוך למגורי אביו ועסק בתורה ובתפילה. בדיוק באותה שעה הלך האב ברחוב הסמוך לבית הכנסת, ושמע קול הקורא "תיקון חצות" בנעימות רבה. עמד האב על מקומו והאזין ברוב קשב לקול השתפכות הנפש, עד שנמס לבו מהמתיקות. 'אין זה כי אם איש אלקים המתארח בעיר', הרהר לעצמו.

לפתע ראה את בנו ה"מתנגד" צועד לקראתו. שאלו האב: "מיהו בעל הקול המשתפך מבין כתלי בית המדרש?". "הן זהו קולו של בנך שחזר מליאזנא", השיב הבן.

התפעל האב מאד, והחליט להביא את הבן הסורר לביתו. ברם, כיוון שיש חרם על הנכנס בד' אמותיו של חסיד, ייחד לבנו חדר מיוחד.

כעבור זמן פרצה קטטה בין האב לבין אשתו, עד שרצתה ממנו גט פיטורין. הוא הציע לה לנסוע לוויילנה או לקובנה, אל הגאונים הגדולים, ושם לסדר את הגט והגירושין, ואילו היא חפצה בכל מאודה לעשות זאת דווקא בליאזנא, אצל אדמו"ר הזקן. היא התעקשה מאד, והאב נאלץ ללכת עמה לליאזנא. בפועל, הצליח אדמו"ר הזקן להשכיח שלום ביניהם ולמנוע את הגירושין.

התבונן האיש בהנהגתו של אדמו"ר הזקן, והיא ישרה בעיניו. הוא הכיר בגדולתו של הרבי, ואף אזר אומץ לגשת אליו ולבקש תיקון על חטאו.

"רצחתי נפש בשגגה. בגללי מת אחי החסיד", סיפר בדמעות.

הרהר רבנו הזקן והשיב: "הרי יודע אתה ללמוד. אמור נא בעצמך - מהי דרך התשובה המתאימה המובאת בגמרא על מקרה כזה?".

"איני יודע", השיב האיש לאחר מחשבה.

"הלא המקרה שמספר אתה דומה למסופר בגמרא במסכת בבא בתרא. הגמרא מספרת שם על הורדוס שהרג את כל תלמידי החכמים, ואחר כך ביקש דרך תשובה. אמרו לו חכמים: כיוון שאתה כיבית נר ישראל, עליך לבנות את בית המקדש, שהוא אורו של ישראל. נו, זוהי, אפוא, גם דרך התשובה שלך - כיוון שהרגת חסיד אחד, עליך לבנות בגלובאקע בית כנסת של החסידים".

וכך היה.

מעובד על פי רמ"ח אותיות, אות קמא.

פרק ד, פסוק יב

**כִּי תַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה לֹא תִסַּף תֵּת
בְּחָה לְךָ נֶעַ וְנָד תִּתְּיָה בְּאָרְיָן.**

גלגולי "הרב דוולפא"

אחד מגדולי תלמידי המגיד ממזריטש, פה מפיך מרגליות ותלמיד חכם עצום, קיבל את הכינוי "הרב דוולפא".

בשנים הראשונות היה נחשב לארי שבחבורה, בור סוד שאינו מאבד טיפה. שאר תלמידי המגיד היו מתקבצים אצלו לשמוע "חזרה" על מאמרי החסידות ודברי התורה שאמר רבם הגדול, והוא היה מבארם בטוב טעם.

אולם, חבריו הבחינו בקלקול שהתהווה אצלו והרגישו ש"תולעת מנקרת בראשו"... ואכן, ברבות הימים נפל ממדרגתו הרוחנית הגבוהה עד שהתמכר לשתיית משקאות חריפים.

ראו התלמידים את הליכותיו, הרגישו שנפל מדרגתו, והחליטו לדחות אותו מחבורתם. כיוון שכך, נטל את מקלו ותרמילו והחל נודד ממקום למקום. רוב ימיו היה הולך שיכור בשווקים וברחובות, וגם אז לא הפסיק ממנהגו לחזור על דברי חסידות ששמע מרבו. אדרבה, בעת שכרותו היה דורש יותר, שהרי "נכנס יין - יצא סוד".

*

במהלך נדודיו נקלע פעם לעיר ליאזנא, ונכנס לבית המדרש של תלמיד אחר ומפורסם של רבו - הלא הוא אדמו"ר הזקן. באותה שעה היה שקוע הרבי באמירת מאמר חסידות וכלל לא הבחין בנעשה סביבו. הקשיב האורח ברוב קשב לדברים, ואחר כך אמר לסובבים אותו, בהצביעו על הרבי: "מקערה אחת אכלנו כולנו, אך כל העסיס ("די גאנצע געדיכטע") נשאר אצלו...".

התפלאו התלמידים ולא ידעו מי הוא ההלך. סיפרו לאדמו"ר הזקן את שאירע, והוא הבין מיד שהיה זה היה הרב דוולפא. הצטער אדמו"ר הזקן על כך שלא

ראהו, שמא היה מצליח לעכבו ולגרום לו להישאר אצלו ולא יהיה עוד נע ונד בארץ.

*

פעם נקלע הרב דוולפא לעיר ווילנה, וכדרכו נכנס לבית המרזח המקומי כדי לשתות לשכרה. כשהיה בגילופין, שכב על התנור, וכהרגלו התחיל לבאר, בינו לבין עצמו, סודות נפלאים בנגלה ובנסתר.

ר' יודל, תלמידו של הגאון מווילנה, נקלע גם הוא לאותו בית מרזח בדרכו לאסוף כספים לצורך מצוה, והקשיב לדברי התורה העמוקים שאמר השיכור. מרוב התפעלותו, הלך ר' יודל לבדוק מי הוא האיש האומר את הדברים, וכשראהו שוכב על התנור לא התאפק ושאלו: "ממי קיבלת דברים נוראים ונפלאים שכאלו?".

השיבו האורח: "ממי שאנכי קיבלתי כבר לא תוכל לקבל, אך אם רצונך לקבל דברים מסוג זה, סע לליאזנא, שם תמצא מרגוע לנפשך".

נכנסו הדברים באזני ר' יודל, קם ונסע אל אדמו"ר הזקן בליאזנא. עד מהרה הפך לאחד מחסידיו הגדולים, הוא ר' יודל שנשלח על ידי אדמו"ר הזקן לכהן כרבה של העיר ליעפלי.

*

בהזדמנות אחרת, באחד מנדודיו, פגש אותו תלמידו של אדמו"ר הזקן, ר' ברוך מרדכי מבוברויסק*. כאשר הכירו ר' ברוך והבין שזהו ה"וואלפר", החליט לעשות מעשה. המתין לשעת הכושר, והחל מחטט ומחפש בתרמילו, שמא ימצא שם איזה "כתב" של חסידות.

בתוך כך, נכנס "הרב דוולפא" ותפשו במעשהו. שאל אותו: "מדוע מחפש אתה בתיק שאינו שייך לך? כלום חושד אתה בי שגנבתי מאומה?".

השיב לו החסיד: "מחפש אני אחר כתבי חסידות".

* מגדולי חסידיו של אדמו"ר הזקן, גאון עצום ועובד ה' נפלא. שימש כמנהיג עדת החסידים בוילנה.

גער בו הלה: "אצל החסידים של היום, החסידים הם דבר בפני עצמו, והרבי והחסידות הם דבר נפרד בפני עצמו. לפיכך זקוקים אתם ל"כתבים" של חסידות! בזמננו, הרבי, החסידים ומאמרי החסידות היו דבר אחד ממש! לא היינו זקוקים לשום "כתבים" כלל...".

מעובד על פי רשימות דברים, חלק א, עמ' לג. סיפורי חסידים, עמ' 27.

פרק ה, פסוק כט

וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נָח לְאֹמֶר זֶה יִנְחָמֵנוּ
מִמַּעַשְׁנוֹ וּמִעֲצָבוֹ וַיְדַיְנוּ מִן־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אָרְרָה יי.

"זה ינחמנו"

שנת תקנ"ב הייתה שנה קשה מאד עבור אדמו"ר הזקן. בשנה זו סבל הרבי ייסורים קשים עקב רדיפותיהם של המתנגדים לשיטתו. אפילו בני הבית, ובהם אדמו"ר האמצעי, בנו של הרבי, וזקני החסידים, לא ידעו על אודות הסבל הרב העובר עליו.

בחג השבועות הבחינו כי עננה של מרירות ועצבות אופפת את הרבי. אף על פי שאדמו"ר הזקן התוועד כהרגלו מדי שנה בשנה, שהרי יום זה הוא יום ההסתלקות של ה"סבא" - כך היה הרבי מכנה את הבעל שם טוב - בשיחותיו הורגשה מרירות פנימית עמוקה.

בעיצומה של הסעודה נכנס אדמו"ר הזקן לדבקות עצומה. עיני קדשו היו סגורות. שפתיו רחשו-לחשו, ומעיניו זלגו נטפי דמע. רצינותו ומרירותו הוכיחו כי דבר מה מתרחש. הכול חשו כי הבעל שם טוב והמגיד ממזריטש - רבו של אדמו"ר הזקן, נמצאים אותה שעה באותו חדר.

לפתע קם אדמו"ר הזקן ממקום מושבו, ואמר בקול בוכים: "סבא! רבי! אנא עוררו רחמים רבים בעדי, בעד תלמידיכם, בעד המקושרים אליכם ובעד תורתכם... אוי, אוי! גוואלד, גוואלד! אבינו שבשמים, חוס ורחם עלינו!...", ובתוך כך נפל מתעלף.

הנאספים התרגשו עד מאד. הרבנית וכל בני הבית באו במרוצה אל אביהם. הבהילו למקום את יונה הרופא כדי שינסה לעורר את הרבי מעלפוננו.

והנה, אל החדר נכנס הנכד הפעוט בן השנתיים ותשעה חודשים, לימים הרבי ה"צמח צדק". בראותו כי סבו האהוב שוכב על רצפת החדר, רץ הילד והשליך עצמו על הסבא כשהוא צועק בתמימות: "זיידע! סבא!..." מיד פתח הרבי את עיניו הקדושות, וראה את נכדו הפעוט מושיט את ידיו הקטנות אליו וצועק: "סבא, החזק בידי וקום". תפס אדמו"ר הזקן בידי נכדו, וקם מהרצפה, באומרו: "זה ינחמנו..."

*

חלפו שנים רבות. אדמו"ר הזקן הסתלק ועלה לגנוי מרומים, ואת מקומו בהנהגת חסידות חב"ד תפס בנו, אדמו"ר האמצעי. בשנת תקפ"ח הסתלק גם אדמו"ר האמצעי. רבים מהחסידים, בעיקר הצעירים, הפצירו בחתנו של אדמו"ר האמצעי ונכדו של אדמו"ר הזקן, הרבי ה"צמח צדק", שיקבל על עצמו את עול הנהגת החסידות. מנגד, היו חסידים זקנים, בעלי צורה ודרגה, שכלל לא עלה בדעתם לבקש להתמסר אל הרבי החדש ולקבל עליהם את עולו. אחד מאותם חסידים היה הגאון החסיד רבי נחמיה מדוברובנה*, שהיה חברו המובהק של הרבי ה"צמח צדק" מילדות.

לאחר הפצרות רבות ניאות הרבי ה"צמח צדק" להנהיג את עדת החסידים, אך זקני החסידים לא מיהרו לקבל אותו עליהם כמנהיגם.

לרגל חג השבועות של אותה שנה באו לליובאוויטש רבים מזקני החסידים, ובהם חסידים מפורסמים, עובדי ה' בנשמתם, מהאריות שבחבורה. לאחר החג נסעה קבוצה מהחסידים הללו יחדיו לעיר דוברובנה, ונכנסו לבקר את החסיד רבי נחמיה.

כשנכנסו לביתו אורו פניו. ללא הקדמות, פתח וסיפר להם על חלום מיוחד שזכה לו: "אמש נגלה אליי במראה חלום הלילה הרבי, אדמו"ר הזקן", סיפר בהתרגשות. "הוא שאל אותי מדוע אין לי רב, והרי נאמר "עשה לך רב"! אני השבתי בשאלה: "וכי את מי אקח לי לרב?!"

* מגדולי החסידים בתקופת אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי. נודע כבקי עצום, למדון וגאון, מחבר השו"ת "דברי נחמיה" והשלמות לשולחן ערוך הרב.

החסידים הזקנים האזינו בקשב רב לדבריו, ורבי נחמיה המשיך לספר: "הרבי השיב בזה הלשון: אברהם הוא התחלת ה"תיקון". נח היה צדיק, אך ממדרגה שלפני ה"תיקון". נח נקרא כך על שם "והוא ינחמנו". ב"תיקון" יש להוסיף לשם "נח" מ' מלפניו, רמז להתחלת המשניות**, ולהטיל מ' נוספת לאחריו, רמז לסיום המשניות**, וזהו "מנחם", הוא המנחם בהווה, והוא שינחמנו בעתיד. אלו היו דברי קדשו".

"הבנתי מדברי החלום כי עליי לקום ולנסוע לליובאוויטש, אל הרבי ה"צמח צדק", רבי מנחם מענדל, ולקבל אותו לרבי. אכן, כך מתעתד אני לעשות בשבת הקרובה, פרשת בהעלותך", סיים החסיד רבי נחמיה את דבריו, בקול נרגש.

החלום גרם להתעוררות גדולה גם בקרב שאר זקני החסידים. אחדים מהם נזכרו בעקבות החלום באותו מאורע מופלא, שבו הצביע אדמו"ר הזקן על נכדו הקט ואמר: "זה ינחמנו"... הם החליטו, אפוא, בעצה אחת, לשוב לליובאוויטש, עם רבי נחמיה. באותה שבת הביעו החסידים הזקנים את רצונם לדבוק ולהתקשר אל הרבי ה"צמח צדק", והתייחסו אל הרבי כהתייחס חסיד אל רבו - הכול בעקבות אותו חלום מופלא.

מעובד על פי ספר השיחות, קיץ ת"ש, עמ' 64.

* **עולם התיקון** - מונח קבלי המתאר עולם רוחני עליון. המשך דבריו של הרבי כרוך בהסברים עמוקים בענייניו של עולם התיקון.

** המשנה הראשונה פותחת במילה "מאימתי" והמשנה האחרונה מסתיימת במילה "בשלום".

הפטרת פרשת בראשית

ישעיהו, פרק מב, פסוק ה

כֹּה אָמַר הָאֱלֹהִים ה' בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם
וְנוֹמֵיָהֶם רֹקַע הָאָרֶץ וְצֹאצְאֵיהָ נֹתֵן
נִשְׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לְהַלְכִים בָּהּ

”נותן נשמה ורוח”

אחד מחידושי הרעיוניים הגדולים של הבעל שם טוב היה בעניין “השגחה פרטית”. ההשגחה העליונה היא על כל פרט ופרט בבריאה, החל בבני האדם, בבעלי החיים וסוג הצומח, וכלה בדומם ואפילו בגרגרי חול העפים ברוח. כל תנועה המתרחשת בעולמנו, של כל יצור ונברא בעולם, הכול ברצונו ובהשגחתו הפרטית של הבורא. כך על פי תורת החסידות.

פעם דיבר הבעל שם טוב עם תלמידיו בנושא זה, והאריך לבאר כיצד כל דבר בעולם מתרחש במועד מדויק, בהתאם לכוונה העליונה.

רצה הצדיק להמחיש לתלמידיו את כוונתו, והורה להם לבוא עימו למחרת אל מחוץ לעיר. למחרת, לאחר חצות היום, יצא הבעל שם טוב עם תלמידיו לחורשה, ושם הורה לתלמידים להביט על אילן מסוים. לפתע נשבה הרוח ועלה נתלש ונפל מהעץ. הרוח החלה מגלגלת את העלה אנה ואנה.

”לכו בעקבות העלה שנפל מן העץ”, ציווה הבעל שם טוב על התלמידים.

שעה ארוכה עקבו התלמידים אחרי העלה שהתגלגל ברוח, עד שיצא אל מחוץ לחורשה, בשדה לא זרועה, וסוף כל סוף עמד על מקומו. קרבו התלמידים אל העלה, וראו כיצד תולעת בת יומה שיצאה זה עתה מקליפתה מכרסמת את העלה בתיאבון רב...

או אז פנה הבעל שם טוב לתלמידיו ואמר: “הקדוש ברוך הוא, שהוא זן את העולם כולו, גלגל את העלה כך שיגיע אל התולעת המסכנה וישמש לה למזון. עוד זאת: כל גלגוליו של העלה היו בהשגחה פרטית נפלאה, על פי ציווי ה'”.

*

אדמו"ר הזקן ביאר וחיידד את חידושו זה של הבעל שם טוב בעניין השגחה פרטית.

מסופר כי אדמו"ר האמצעי ראה פעם שני אברכים מטיילים ומשוחחים ביניהם בענייני חסידות. הוא עצר אותם, והתעניין לפשר נושא שיחתם. האברכים השיבו כי עסקו בחידוש של הבעל שם טוב בעניין השגחה פרטית - שהשגחת ה' על ברואיו כוללת לא רק את מין המדבר, האדם, אלא גם השגחה על מין החי, הצומח והדומם. "אפילו כאשר עלה נובל ומתגלגל בחוץ", המשיכו השניים להסביר בלהט לאדמו"ר האמצעי, "אין זה לחינם אלא בהשגחה פרטית עליונה, בדין ובמשפט מתי על העלה להתגלגל, ולאיזה מקום הוא אמור להתגלגל".

אדמו"ר האמצעי נהנה משיחת האברכים, ובהזדמנות סיפר על כך לאביו, אדמו"ר הזקן.

נענה אדמו"ר הזקן ואמר: "חידוש גדול יותר טמון כאן. אכן, כל מאורע בעולם הוא בהשגחה פרטית, אך עוד זאת, שההשגחה היא גם על אופן התרחשותו של המאורע. כלומר: ודאי שההשגחה הפרטית מכוונת את העלה המתגלגל, והיא הקובעת באיזה זמן יתגלגל, והיכן ינוח. אך הרבה יותר מכך: גם לאופני סיבת גלגולו - אם על ידי אדם, או באמצעות הרוח הנושבת - הכול נעשה בדין ובמשפט, בהשגחה פרטית נפלאה...".

מעובד על פי תורת מנחם, חלק ד, עמ' 157. הלקח והליבו, עמ' קצד.

פרשת נח

פרק ו, פסוק טז

צַהַר | תַּעֲשֶׂה לְתַבַּח.

הרבי: "צריך לפתוח צוהר לתיבה הבאה בדפוס. הדפסת ספרי קודש היא לדורות ודורי דורות ויש לעשות השתדלות גדולה בכל האפשרי בזה".

כיצד הוקם בית הדפוס בסלואיטה?

ר' משה, בנו של הצדיק רבי פנחס מקוריץ, חפץ לפתוח בית דפוס בעיר סלואיטה. באותם ימים, על מנת לפתוח בית דפוס חדש, נדרש רישיון מיוחד מהשר לענייני דפוס וצנזורה. תהליך קבלת הרישיון היה ארוך ומסורבל, לבקשה ציפה מסלול מפותל בין מכתבות הפקידים, בדרך לשולחנו של השר.

ר' משה שמע על התהליך הבירוקרטי המורכב, וידע שיזדקק לסייעתא דשמיא מיוחדת. בדרכו לפטרבורג הבירה עבר דרך ליאזנא, על מנת לבקש מאדמו"ר הזקן ברכה להצלחת תוכניתו.

אדמו"ר הזקן שמע את תוכניתו של ר' משה, ונענע בראשו לשלילה: "לא, אל תיסע לפטרבורג. מוטב שתיסע למוהילוב, תחפש שם מלמד בשם ר' ישראל, ותצרף אותו לנסיעתך לווילנה".

ר' משה חשש שאוזניו מטעות אותו. "לויילנה? השר נמצא הרי בפטרבורג, לא בוילנה..." מלמל במבוכה. "סע למוהילוב, ומשם לווילנה, ובורא עולם יהיה בעזרך", הפטיר הרבי.

'מוהילוב... וילנה...' הרחרר ר' משה בפליאה, אולם, כמצות הרבי, שינה את מסלול נסיעתו.

בהגיעו למוהילוב פנה לבית המדרש המקומי ובירר היכן יוכל למצוא את ר'

ישראל המלמד. הוא קיווה כי המפגש עם המלמד ישפוך מעט אור על התעלומה. אולם תקוותיו נכזבו. ר' ישראל, יהודי בגיל העמידה, כלל לא הבין מדוע נטפלים דווקא אליו. "לנסוע איתך לוילנה?! נדהם, "אני בסך הכל מלמד פשוט, ומימי לא עסקתי בהשגת רישיונות להקמת בתי דפוס..."

"רבי שניאור זלמן מליאזנא הורה לי לצרף אותך למסע, ולכן אין כל ספק שתוכל לעזור לי", טען ר' משה. אולם ר' ישראל המלמד לא נמנה על עדת החסידים, ודבריו התמוהים של הרבי לא הרשימו אותו. "איך בדיוק אעזור לך?", היקשה המלמד, ור' משה חש כי הלה בטוח שנשתבשה עליו דעתו.

זמן רב עמל ר' משה לשכנע את ר' ישראל להצטרף לנסיעה, למרות סימני השאלה הרבים. הפציר בו חזור והפצר, ואף הבטיח לפצות אותו בנדיבות על הימים בהם יתבטל ממלאכתו. לבסוף ניאות המלמד הנבוך להצטרף לנסיעה התמוהה לוילנה. בהגיעם לוילנה השתכנו השניים בביתו של הגביר ר' מאיר רפאל'ס, מחסידיו של אדמו"ר הזקן.

שבת המלכה פרשה עליהם את כנפיה, והתעלומה עדיין לא נפתרה.

לאחר סעודת יום השבת הזמין בעל הבית את אורחיו לצאת לטיול קצר. "לא הרחק מביתי שוכן פארק יפהפה, נוכל לסייר בין שביליו ולנוח בצל העצים", אמר. הרוח הניעה קלות את צמרות העצים. ציפורים השמיעו את קולן. השלושה שאפו אל קרבם את ניחוחות הפריחה, כשלפתע ניגש אליהם איש הזדור בלבושו וקרא בקול נרגש: "ר' ישראל?!".

המלמד הביט באיש, בעל החזות הנכרית, מנסה לדלות את דמותו מזיכרונו, אך לשווא.

"אינך מכיר אותי?", שאל האיש באכזבה קלה. "לא, אינני מכירך", נענע ר' ישראל בראשו לשלילה, ולעצמו הרהר בפליאה על כך שהגוי שלפניו דובר אידיש רהוטה, שפה יהודית מובהקת.

"אני תלמידך, בערל! למדתי אצלך לפני כעשרים שנה..." הזכיר האיש, "ואכיר לך טובה עד סוף ימי", הוסיף.

"תכיר לי טובה? על מה?" תמה המלמד. "פעם, בילדותי, עשיתי מעשה קונדס

מסוים, ובני הקהילה לא ראו זאת בעין יפה. הם החליטו להענישני במלקות. עד היום זוכר אני את הבושה הגדולה שחשתי, כאשר חבריי ניצבו סביב והביטו בסקרנות במחזה. באותם רגעים העדפתי למות ולא להיות מושא ללעג. ואז הופעת אתה כמלאך משמים, ופרשת עליי את חסותך. כל ימיי אהיה אסיר תודה על החסד שגמלת עמדי", סיפר האיש, והמשיך לגולל את קורות חייו, מאז ימי הילדות הרחוקים ועד עצם היום הזה.

"עזבתי את הישיבה, עברתי לאוניברסיטה ועשיתי חיל בלימודי. לאחר מכן התקדמתי מתפקיד לתפקיד, עד שהגעתי לתפקידי הנוכחי", סיפר בגאווה לא מוסתרת.

"מה תפקידך הנוכחי?", התעניין המלמד מתוך נימוס. "היום אני שר לענייני דפוס וצנזורה", השיב התלמיד לשעבר.

ראשו של ר' ישראל הסתחרר, והוא דימה שעצי הגן יוצאים במחול מטורף.

"שר לענייני דפוס...", מלמל, ונשען על ידו של ר' משה.

"כן, אני שר לענייני דפוס וצנזורה", חזר האיש על דבריו בפליאה. "בדרך כלל אני שוהה בפטרבורג, עיר המלוכה, אך לפני מספר ימים הגעתי לוילנה לנופש קצר".

"רוח הקודש", לחש ר' ישראל.

השר חפץ להשיב טובה למורו לשעבר. הוא הסכים לפגוש את השלושה ביום ראשון, וחתם בחפץ לב על הרישיון להקמת בית הדפוס בסלובויה.

ר' משה נסע לליאזנא, כדי להודות לאדמו"ר הזקן על עצתו המופלאה. ר' ישראל המלמד הצטרף אליו, והפך לחסיד.

מעובד על פי שמועות וסיפורים ח"ב עמ' 145.

פרק ח, פסוק יא
**וּתְבֹא אֱלֹהֵי הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהָיָה
 עַל־הַזֵּית מִרְרָה בְּפִיהָ וַיִּדַע נָח בֵּי־קִלְוֵי
 הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ.**

עלה קטן שלי

קיץ תרנ"ו. נאות דשא.

הרבי הרש"ב ובנו יחידו פוסעים לאיטם בשדות התבואה, מתבוננים בשיבולים הנעות ברוח הקלילה.

"הבט סביבך, יוסף יצחק, וראה אלקות!" אומר הרבי הרש"ב. "כל תנועה וכל תזוזה של שיבולת או של עשב הייתה כלולה במחשבה הקדומה של בורא העולם, הצופה ומביט עד סוף כל הדורות! ראה כיצד ההשגחה העליונה מוציאה לפועל את הכוונה האלקית העליונה".

הרבי ממשיך ומבאר לעומק את עניין ההשגחה הפרטית על כל פרט שבבריאה על פי תורת החסידות.

בן הרבי מאזין בריכוז לדברי אביו. כשהיה עסוק בלימוד עיוני מעמיק הדורש ריכוז מוחלט הוא נהג לאחוז בידו דבר מה ולשחק בו, כדי שמוחו וליבו יהיו פנויים ללימוד ועיבוד הדברים. גם כעת, בעודו טרוד במחשבתו ושימת ליבו לדברי אביו, הוא נטל בידו עלה, ומבלי משים מולל אותו באצבעותיו.

הרבי הרש"ב מעיר לבנו על הנהגתו: "הלא עלה זה הוא בריאה של הקדוש ברוך הוא! כיצד אפשר להתייחס בקלות כזו לבריאה של הבורא? הלא ה' יתברך ברא עלה זה לצורך כוונה כלשהי, ולבריאה זו יש חיות וגוף. כיצד אפשר למולל אותו בביזיון ולקורעו לגזרים!?"

מעובד על פי התוועדויות, תשד"מ, חלק ד, עמ' 2561.